

СИНГАЇВСЬКА Г. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ВИКОРИСТАННЯ СЕМАНТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ІМЕН В ІСПАНОМОВНОМУ ГАЗЕТНОМУ ТЕКСТІ

У статті обґрунтовується використання власних назв у публіцистичному дискурсі у функції прецедентних імен, акцентується на тому, що наявність оцінного значення у структурі номена актуалізує прецедентність імені.

Ключові слова: публіцистичний дискурс, прецедентний феномен, прецедентний текст, прецедентне ім'я, фонові знання, лінгвокультурологічний аналіз, вертикальний контекст, національно-прецедентні тексти.

В статье обосновывается использование имён собственных в публицистическом дискурсе в функции прецедентных имён, акцентируется на том, что наличие оценочного значения в структуре номена актуализирует прецедентность имени.

Ключевые слова: публицистический дискурс, прецедентный феномен, прецедентный текст, прецедентное имя, фоновые знания, лингвокультурологический анализ, вертикальный контекст, национально-прецедентные тексты.

The article grounds on a usage of proper names in the journalistic discourse as a precedent names, attended that availability in the structure of names some axiological meanings actualized the name precedenting.

Key words: journalistic discourse, precedent phenomenon, text-precedent, phrase-precedent, cultural meaning, linguistic and cultural analysis, vertical context, national precedent texts.

У сучасній філологічній науці велика увага приділяється вивченню і розробці проблематики, пов'язаної із взаємодією мови та культури; активно досліджуються одиниці, що відображають категорії культури. Не менш актуальною є проблема виявлення національної специфіки таких одиниць.

До одиниць, що відображають категорії культури, відносяться різного роду прецедентні феномени (далі ПФ) – одиниці, які концентрують у собі культурну та історико-літературну пам'ять. Вони є невід'ємною частиною тієї спільноти, в якій діє індивід і яка характеризується певною національною та лінгвокультурною спільністю. ПФ зустрічаються практично у всіх видах писемного тексту, є складовими елементами мовного спілкування.

Інтерес до мовної інтерпретації світу в мисленні і свідомості людини, притаманний сучасній лінгвістиці, багато в чому може бути задоволений при вивченні мови ЗМІ (і газети зокрема), оскільки в

ньому відбиваються соціальні, політичні, економічні, культурні та інші процеси, що відбуваються в суспільстві, а також зміни, що відбуваються в мові.

Однією з головних функцій преси є функція соціалізації, що полягає у формуванні (або коригуванні) в індивіда системи цінностей, норм і традицій сучасного суспільства.

Використання ПФ є одним із способів реалізації тенденції сучасної преси до інтелектуалізації тексту. Інтелектуалізація газетного тексту шляхом вживання в ньому деяких ПФ ускладнює його зміст і сприйняття, але в підсумку, приклавши деякі інтелектуальні зусилля, читач отримує задоволення від того, що йому стає зрозумілий задум автора. З точки зору ефективності спілкування між журналістом і читачем апеляція до інтелекту є однією з дієво-активних форм діалогу з аудиторією [1:5].

Таким чином, ПФ не тільки зберігають культурно значущу інформацію, накопичену мовним колективом, але і ускладнюють текст, розширюючи його межі і створюючи “вертикальний текст”, вплітають текст статті у тканину загальної культури.

Актуальність тематики даного дослідження обумовлена недостатньою вивченістю семантичної структури власних назв, яка дозволяє їм виступати в якості прецедентних феноменів, а також широким використанням цих імен в переносних значеннях, що вимагають адекватного тлумачення.

Метою статті є виявлення семантичних та функціональних особливостей прецедентних імен у іспаномовному газетному дискурсі.

Поставлена мета конкретизована у таких **завданнях**: визначити обсяг і склад прецедентного ономастичного простору іспанського газетного дискурсу; виявити семантичну структуру прецедентних імен в залежності від їх класу; виявити функції прецедентних імен в газетному дискурсі.

Об’єктом дослідження є прецедентні імена різного рівня: універсально-прецедентні, національно-прецедентні, соціумно-прецедентні; **предметом** – їхні семантичні та функціональні характеристики в іспанському газетному дискурсі.

Матеріалом дослідження слугували прецедентні імена, вилучені шляхом суцільної вибірки з текстів таких публіцистичних видань: “El País”, “El Mundo”, “ABC” за 2000–2012 роки.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Проблема прецедентності і прецедентних текстів вперше була поставлена в роботі Ю. М. Караулова “Російська мова та мовна особистість”. У ній автор не тільки ввів у лінгвістичний обіг новий термін, але й визначив ті критерії, за якими різноманітні тексти входять до кола прецедентних. На думку вченого, вони повинні бути: 1) значущими для тієї чи іншої особистості в пізнавальному й емоційному відношенні; 2) мати надособистісний характер, тобто бути добре відомими і широкому оточенню даної особистості, включаючи її попередників та сучасників; і нарешті, 3) такими, звернення до яких неодноразово поновлюється в дискурсі цієї мовної особистості [2:105].

До зазначених критеріїв необхідно додати ще один, розроблений А. А. Брудним, який стосується проблеми інтерпретації прецедентних текстів. На думку дослідника, для адекватного розуміння змісту текстів середній читач повинен володіти необхідним набором відомостей про загальний історичний, культурний, літературний фон епохи. Без володіння конкретним “кодом культури”, тобто необхідними фоновими знаннями про предмет оповіді, неможливо однозначне сприйняття закладеної в них інформації всіма представниками даної лінгвістичної спільноти [3:165–166]. Таку ж думку висловлює і Г. Г. Слишкін, відзначаючи, що, чим “більша схожість спостерігається в системах смислів, засвоєних окремими членами культурної групи в процесі рецепції та інтерпретації тексту, тим більше обсяг колективного концепту даного тексту і тим менше в ньому індивідуальних відмінностей” [4:29].

Крім терміна “прецедентні тексти”, Д. Б. Гудков, І. В. Захаренко, В. В. Красних, та інші дослідники ввели в наукову практику такі поняття, як “прецедентна ситуація”, “прецедентне ім’я”, “прецедентне висловлювання”, об’єднані терміном “прецедентні феномени” [5; 6]. Л. І. Гришаєва пропонує інтерпретувати прецедентні феномени як культурні скрепи, а “сам термін “прецедентний феномен” розглядати в якості родового” [7:25].

У рамках даної роботи ми дотримувалися визначення ПП, запропонованого Д. Б. Гудковим, згідно з яким прецедентним ім’ям може називатися “індивідуальне ім’я, пов’язане або 1) з широко відомим текстом, що належить, як правило, до числа прецедентних (напр., *Обломов*, *Тарас Бульба*), або 2) з ситуацією, широко відомою

носіям мови і яка виступає як прецедентна (напр., Іван Сусанін, Колумб), або 3) ім'я-символ, що вказує на деяку еталонну сукупність певних якостей (Моцарт, Ломоносов)” [8:108].

Прецедентні імена та назви представляють собою особливу групу власних назв з широко відомим денотатом, що займає проміжне положення між іменами власними і загальними. За своїми функціонально-семантичними характеристиками вони наближаються до загальних назв, але залишаються в статусі власних назв, оскільки, незважаючи на семантичні перетворення, зберігають зв'язок з носієм імені.

Прецедентні імена втрачають своє основне призначення ідентифікації референта, стають носіями семантики, номінантами визначеного кола якостей, набором певних конотацій та виступають еталонами чи антиеталонами при порівнянні. Прецедентні імена виступають також символами інших прецедентних феноменів: прецедентних висловлювань, текстів, ситуацій.

Відправною точкою для дослідження газетного дискурсу в нашій роботі служить культурно-ситуативне розуміння дискурсу [9] і його визначення як інтегративної сукупності текстів, пов'язаних семантичними (змістовно-тематичними) відносинами і / або об'єднаних в комунікативному та функціонально-цільовому відношенні [10]. Сукупність газетних текстів, за В. Є. Чернявською, правомірно розглядати як газетний дискурс, який є одним з видів дискурсу засобів масової комунікації або масово-інформаційного дискурсу. Як інституціональний дискурс він відображає етичні цінності соціуму. Одним з мовних засобів вираження ціннісних установок суспільства в газетному дискурсі є прецедентні тексти [11:254–255].

Прецедентні імена виконують функцію впливу в сучасному публіцистичному дискурсі, а також посилюють його оцінність, експресивність і загострюють діалогічність. При цьому тексти сучасної преси, що містять ПІ, стають орієнтованими на співтворчість читача – він із пасивного отримувача інформації стає співавтором, оскільки присутність “чужого слова” надає особливої експресивності сучасному дискурсу, створює двоплановість або багатоплановість сприйняття, запрошує адресата до активної взаємодії з автором.

Прецедентні імена поділяють на соціумно-прецедентні, національно-прецедентні і універсально-прецедентні [12:173–174]. Пі можуть виконувати номінативну, сюжетно-композиційну та інформативну функції в газетному тексті.

Основною частиною прецедентного ономастикону є прецедентні антропоніми. Переважання антропонімів пояснюється наявністю у них більш широкого спектру семантичних ознак у порівнянні з іншими класами власних назв. Ймовірно, цей факт служить і причиною того, що мікросистема прецедентних антропонімів є найбільш поповнюваною.

До прецедентних антропонімів ми віднесли імена та прізвища відомих історичних особистостей, діячів науки, мистецтва, культури, вживання яких в газетному дискурсі являє собою вторинну номінацію. В залежності від роду занять носія імені в класі прецедентних антропонімів можна умовно виділити три групи: 1) відомі історичні особистості, політики і державні діячі, 2) діячі мистецтва: письменники, поети, музиканти, режисери, актори, співаки, 3) вчені і філософи.

У результаті використання антропонімів у текстах газет багато з них “набувають функціональної якості ключових слів будь-якого переданого повідомлення, що в значній мірі змінює їх онтологічні властивості” [13:92]. Продовжуючи слугувати засобом номінації, “антропоніми в ряді випадків стають своєрідними символами своїх носіїв, володіють багатим і яскравим комплексом відомостей енциклопедичного порядку про іменованій об’єкт” [14:117]. Сприйняття читачами будь-якого імені певним чином “вбудовується” в систему ментальних орієнтирів соціуму, що відображають проекцію національно-культурної картини світу у свідомості носіїв мови. Ця система складається з історичних, соціальних, психологічних координат культури будь-якого етносу, які і визначають закономірності переходу деяких з антропонімів до розряду прецедентних імен в кожній конкретній історичній ситуації. Відмінною особливістю їх функціонування є здатність вживатися як “складний знак, що володіє, крім простого набору значень екстралінгвістичного плану, деяким інваріантом сприйняття інформації, яка є сукупністю диференціальних ознак і атрибутів, а також сукупністю значень-сміслів” [15:79]. Даний комплекс знань про

референт і буде підставою переходу власного імені (антропоніма) в загальне ім'я і складати його лексичний фон, репрезентативний, майже загальний зміст антропоніма як мотивуючого слова в процесі формування на його базі різних лексичних утворень. Іншими словами, мова друкованих ЗМІ реєструє процес динаміки знаків, коли індивідуалізуючий знак (особисте ім'я або прізвище референта) переходить до розряду характеризуючого, що обов'язково викликає зрушення у семіотичній структурі, лексичній семантиці і граматичній категоріальності власних імен.

Імена з багатим лексико-культурним фоном активно використовуються журналістами в пресі для додання публікаціям емоційного тону, більшої експресії, а також з метою мінімізації вербальних засобів передачі інформації, виходячи з фонових знань своїх читачів, які дозволяють їм осмислити і зіставити нову інформацію з раніше пізнаною, що стоїть за прецедентним ім'ям.

Важливо підкреслити, що при цьому на передній план висувається така властивість прецедентних імен, як здатність висловлювати точку зору суб'єкта оцінки на позначуваний прецедентним ім'ям "культурний предмет", який виступає в якості еталону для цілого класу подібних об'єктів. Іншими словами, прецедентне ім'я виступає як засіб вираження суб'єктивної оцінки, сформованої під впливом цінностей, які панують в даній культурі. Це обумовлено тим, що саме автор оцінного судження вибирає для своїх цілей конкретне прецедентне ім'я з числа можливих засобів вираження ставлення до предметів і явищ дійсності. Таким чином, оцінні судження, які виражаються за допомогою прецедентних імен, відображають особисті погляди і відносини суб'єкта оцінки до об'єкта, що характеризується, на основі сформованих у цій лінгвокультурній спільноті стереотипів і нормативних уявлень про соціум та людину, про її якості і властивості.

Спираючись на вивчений матеріал, серед способів вживання ПІ в газетних текстах можна виділити в першу чергу ПІ як самостійні одиниці номінації, імена-символи. Їх носіями в пресі можуть стати відомі історичні особистості (*Calígula, Nerón, el Cid Campeador*), міфологічні персонажі (*Poulidor, Pígmalion, Hércules*), літературні герої (*Cenicienta, Robinsón, Don Quijote*) та ін.

Диференційні ознаки прецедентних імен можуть включати характеристику особи за зовнішністю або за рисами характеру. У цьому випадку найчастіше йдеться про процес метафоричного переосмислення прецедентного імені, яке, за образним зауваженням Ю. М. Караулова, “прагне звільнитися від усіх живих рис і ознак особи, до якої належить, переливаючи її в одну гіпертрофовану особливість, яка і стає символом відповідного персонажа” [2:225]:

*Gadafi, con su jaima, sus atuendos de pasarela de Dior, sus noctámbulos hábitos, sus plantas según el humor con que se levante y sus ocurrencias sobre la negritud libia es un personaje que bien podría medirse con el **Calígula** de Camus. Nunca aburre. Pero su régimen persigue con tanto celo el tedio universal, que en Trípoli está prohibido disputar un partido de fútbol entre amiguetes para evitar concentraciones o subversivas muestras de expansión* (abc.es-Opinión, 17.12.2007);

*En su rostro, en su sonrisa, en el ángulo de su mandíbula, en lo afilado de sus brazos, en la profundidad insondable de sus ojos que eran la firma de la esperanza en un mundo triste, se condensaba, como en la **Venus de Milo**, como en el Giraldillo, lo máximo a lo que un hombre puede aspirar (“la ninfa que todo hombre sueña conocer alguna vez”, Wilder dixit). Más allá de la contemplación de un gesto esbozado por A.H. [Audrey Hepburn] no hay nada. Una hermosura más pura no se concibe en piel mortal* (abc.es-de Sevilla, 01.03.2008);

*Hablamos, por supuesto, de Angela Merkel, la tímida física hija de un pastor protestante que en pleno postestalinismo decidió irse a cuidar a sus ovejas en la Alemania comunista, cuando todos huían de allí. La diplomada en física, de aspecto tímido y crecida en el régimen de Honecker. Merkel sigue arrollando y es ya un fenómeno político. Es el primer canciller en la historia de la RFA que sabe que volverá a repetir cargo antes de que se celebren las elecciones. La **cenicienta** eficaz convertida en la mujer más poderosa del mundo* (abc.es-Opinión, 23.09.2009).

У всіх вищенаведених прикладах прецедентний текст вводиться через вказівку на певну релевантну властивість характеру чи поведінки персонажа або його зовнішності. Так, Муаммар Каддафі, лідер Лівії у 1969–2011 роках, один з найбагатших людей усіх часів ототожнюється з іменем римського імператора Калігули, яке буде правомірним розглядати в якості імені-символу, що уособлює крайній ступінь моральної розбещеності і порочності людини. Чарівна

зовнішність зірки Голлівуду Одрі Хепберн: її витончена фігурка, тендітне, але при цьому досить сильне тіло, високі вилиці, великі і яскраві очі, чітко окреслені, великі, такі привабливі в посмішці губи порівнюється зі статуєю Венери Мілоської, яка вважається ідеалом краси жіночого тіла. А перша в історії Німеччини жінка, яка зайняла пост федерального канцлера, одна з найбільш впливових жінок-політиків у світі, Ангела Меркель, порівнюється з Попелюшкою, сходження якої на політичний Олімп було далеко непростим та безхмарним. Цілком зрозуміло, що без відповідних лідерських здібностей цього б досягти не вдалось. Очевидно, що значно сприяли цьому її непохитна воля до перемоги та наполегливість – далеко не жіночі риси, які, мабуть, формувались у її характері у важкі дитячі роки.

Від звичайної номінації героїв даних публікацій засобами апелювальної лексики наведені приклади відрізняє “обов’язкова емоційна навантаженість такого роду відсилань до прецедентних текстів, а отже, наявність у цій номінації додаткового експресивного відтінку” [2:222]. Таке використання автором прецедентних феноменів завжди є інтенціональним, тому що “допомагає створити саме образ, а не словесну конструкцію, і мета цього втілення, в кінцевому підсумку, буде зводитися до того, щоб у свідомості / уяві читача виник схожий образ” [16:54].

Іншим способом вживання ПІ є їх актуалізація одночасно через характеристику і прецедентний текст в широкому тлумаченні даного терміна, який об’єднує як культурні (віртуальні), так і історичні (реальні) прецеденти. Культурні та історичні прецеденти завжди пов’язані з набором певних конотацій, диференційні ознаки яких входять до когнітивної бази або тільки даного етносу, або є універсальними. Тому знання інваріанта будь-якого прецедентного тексту є необхідним і обов’язковим для всіх представників національної лінгвокультурної спільноти, водночас як “безпосереднє знайомство з прецедентним текстом є бажаним, але не обов’язковим” [12:190].

Так, наприклад, ім’я міфоантропоніма [17:16] Пігмаліон, що має широку популярність і різноманітне тлумачення в літературі, в будь-якій публікації робить транспарентним алюзивне відсилання до відомого міфологічного сюжету про майстра, що закохався в творіння

рук своїх. У нашому прикладі з усього лексичного фону даного імені журналістом була активізована лише одна з його ознак або одна з семантичних часток, як їх називали Є. М. Верещагін і В. Г. Костомаров [18:65], а саме – значення “майстер”, “учитель” (у нашому випадку – італійський режисер театру та кіно Лукіно Вісконті, який зробив кожную виставу за участі оперної співачки Марії Каллас подією, що перетворила оперу на справжній драматичний театр):

Pigmalion excepcional, Visconti supo encontrar bajo la piel de Maria Callas a la artista insuperable que el mundo conoció (abc.es-Opinión, 17.03.2001).

В іншому прикладі журналіст вдається до порівняння Біла Гейтса, засновника корпорації Майкрософт, найбагатшої людини планети за версією журналу Forbes у період з 1996 по 2007 рік, із царем Лідії Крезом, який був володарем незліченних скарбів. Ім'я Креза ще в Стародавній Греції стало синонімічним із великою заможністю:

El Cresos de nuestros días es Bill Gates, el rey de los ordenadores y el dominador de la electrónica (abc.es-Opinión, 24.06.2001).

У своїй першій книзі, написаній з гумором та іронією, іспанська журналістка Вірджинія Лопес подає широкий спектр шлюбів між іспанськими та португальськими представниками королівських династій, як у випадку португальського короля дона Мануеля I, який одружився з трьома кастильськими принцесами, або трагічну любов португальського короля дона Педру I і чарівної дами Інес де Кастро з Галісії, відомих як португальські Ромео і Джульєтта:

... el trágico amor del monarca portugués D. Pedro I y la dama gallega Inés de Castro, conocidos como el Romeo y Julieta ibéricos (ELMUNDO.es 16.09.2012).

У наступному прикладі йдеться про дауншифтерів – людей, які свідомо відмовляються від солідної посади й високої зарплати на користь домашніх вечорів, роботи-хобі, суботи на дачних грядках або еміграції в Гоа – кожному своє. Таких людей ще називають ескапісти, від англійського escape – “втеча”. Лев Толстой, будучи вже живим класиком, залишив сім'ї своє майно, відмовився від прав на інтелектуальну власність і пішов з головою в пошуки істини. Найперший дауншифтер сучасної Росії – мільйонер Герман Стерлігов – після невдачі в передвиборній гонці кинув все і поїхав за 160 кілометрів від столиці, в глушину Можайського району. Тепер

вирощує овець, корів і птахів. Іноді їздить у Москву – консультує друзів-бізнесменів. Каже, що про переїзд анітрохи не шкодує.

Como Lev Tolstoi, el ex oligarca Guerman Sterligov vive retirado en el campo, donde se ha dejado crecer la barba y el espíritu. Pero a diferencia del sumo novelista, que arreglaba el mundo desde el jardín de su dacha enviando cartas a los diarios y a los zares, Sterligov prefiere estrangular los problemas y las crisis mundiales con sus propias manos (ELMUNDO.es 20.03.2009).

Прецедентні імена в пресі здатні виступати не тільки в якості символів-характеристик конкретних людей або цілих поколінь. Вони можуть стати метафоричним визначенням народу чи держави, як, наприклад, в наступних випадках, коли з Попелюшкою порівнюються міста Сеута в Африці, столиця Іспанії Мадрид, іспанська провінція Андалусія та країна Греція, яка переживає глибоку фінансову кризу. Імена казкових персонажів викликають у свідомості членів однієї лігвокультурної спільноти стійкі, а значить передбачувані асоціації та уявлення. З цієї причини імена казкових персонажів можуть використовуватися в газетному дискурсі для вираження емоційного ставлення. Використане журналістом ім'я казкового героя допомагає осмислити алюзивний контекст складного життя Попелюшки, повного тяжких випробувань і приниження, і зіставити його з теперішньою ситуацією у названих містах та країнах:

*Ceuta siempre ha sido una **cenicienta** en el largo cuento de **España**. Española y siempre española durante siglos, Ceuta es una ciudad adelantada de **España**, pretendida del moro, rodeada y acosada del moro, **Cenicienta** en la casa de su propia madre (abc.es-Opinión, 20.08.2004).*

*Mientras, Andalucía sigue siendo **la cenicienta** por culpa, posiblemente, de unos ciudadanos demasiado condescendientes con el poder (con cualquier poder) que permiten sin rechistar que nos tomen por el pito de un sereno (abc.es-Opinión, 11.09.2005).*

*Madrid, **Cenicienta** de Zapatero (abc.es-Opinión, 11.09.2005).*

*La **Cenicienta** de la eficacia en la zona euro es Grecia, que ocupa el puesto 83. (ABCdeSevilla-Economía, 15.02.2011).*

Номінативна функція ПІ складається не тільки в називанні окремих конкретних об'єктів і явищ, але і у виділенні цілих фрагментів дійсності та формування понять про них. Стилiстичними

прийомами, які найчастіше використовуються в номінативній функції є порівняння і перифраз, як будь-яке непряме вираження змісту:

El mito de Sísifo es eterno y puede aplicarse, como castigo, a cualquier orden de la vida. Hace ya muchos años mi generación comenzó a acarrear esa roca de Sísifo a la cumbre de la montaña. Primero con alpargatas, luego con zapatos de Segarra, después con gasógeno, con el biscúter, con la vespa, con el seiscientos.

Puede que la roca de Sísifo en su caída se lleve consigo por delante la democracia, la cultura, la libertad de expresión y todos los sueños de una generación que no ha tenido la culpa de que los políticos, los banqueros y ejecutivos fueran unos tan golfos y otros tan ineptos (El País, 14.10.2012).

El sistema financiero tiene que afrontar los doce trabajos de Hércules. Sus balances deben relucir como los establos de Augías tras someterse a una limpieza a la que el mítico héroe dedicó sólo un día. Vencer al león de su reestructuración y cazar el suficiente capital a que obligan las nuevas directrices europeas son tareas laboriosas, pero el mayor trabajo de los bancos (ahora las cajas también lo son) será matar la hidra de la desconfianza (abc.es-Opinión, 30.10.2011).

Факторами, що спонукають автора вдатися до текстів універсально відомих міфологічних сюжетів, є не тільки прагнення викликати естетичні почуття у читацької аудиторії, але й бажання допомогти їй зіставити, оцінити і спрогнозувати ідентичні ситуації в сучасному житті. Клас прецедентних міфонімів включає власні назви, що позначають персонажів давньогрецьких міфів і легенд. Міф, можна сказати, є ідеальним жанром для породження прецедентних феноменів. Сам міф володіє надособистим характером, і ця загальність автоматично переноситься на героїв і їхні вчинки. Значимість міфу для сучасної людини визначається ще й самою його структурою і образністю. У цьому випадку на перший план виходять проблеми прагматичної заданості використання прецедентних феноменів як номінативного засобу, які, безперечно, повинні спиратися на фонові знання аудиторії, що отримує інформацію, на знайомство адресата з вихідним текстом і його здатність розпізнати відсилання до нього.

Прислів'я, приказки, фразеологізми, крилаті фрази і вислови, афоризми також належать до сфери існування прецедентних імен. Іншими словами, вони є прецедентними текстами, в яких за конкретними прецедентними іменами стоять конкретні прецедентні

ситуації. Це закінчені і самодостатні одиниці, які можуть бути або не бути предикативними. Вони являють собою “складні знаки, сума значень компонентів яких не дорівнює їх змісту, оскільки останній завжди “ширше” простої суми значень” [15:48]. Подібні текстові вкраплення А. С. Супрун називає текстовими ремінісценціями, визначаючи їх як “усвідомлені або неусвідомлені, точні чи перетворені цитати чи іншого роду відсилання до більш-менш відомих раніше утворених текстів у складі пізнішого тексту” [19:17]. Текстові ремінісценції повинні бути для читача прецедентним текстом і входити до когнітивної бази членів національно-лінгвокультурної спільноти. Тільки за цієї умови вищеназваний засіб передачі думки може бути корисним і сприяти адекватному сприйняттю інформації.

Адекватне сприйняття інформації є суттєвим для її правильної оцінки. Це можливо тільки в тому випадку, якщо комуніканти (в нашому випадку журналіст і читач) володіють приблизно однаковим запасом відомостей про навколишню дійсність. “Знання про країну, її історію, культуру, економіку, спосіб життя населення країни мають вихід в комунікацію. Перш за все, вони забезпечують рецепцію, тобто адекватне (а не буквальне) розуміння зверненого мовлення (в тому числі і письмового)” [18:16].

Більшість розглянутих в нашій роботі крилатих висловів, які були виявлені нами в медійних текстах, належать до інтернаціонального шару фразеології, оскільки походять з єдиного джерела і мають відповідність у багатьох європейських мовах. Для іспанської преси найбільш частотними є фразеологізми, звернені до біблійних (el arca de Noé) і історичних сюжетів (la espada de Damocles), а також до античної міфології (el talón de Aquiles, la caja de Pandora):

Si algún día, el Tejo Milenario de Barondillo (Rascafría), que tiene entre 1.500 y 1.700 años de edad, dejara de respirar (por las hojas, claro) y muriera, los madrileños no nos quedaríamos huérfanos de su belleza, de su singularidad.

*En El Encín, una enorme finca de Alcalá de Henares, reconocidos investigadores han conseguido clonarlo a través trocitos de sus ramas. Esta particular **Arca de Noé** del mundo vegetal es la cara más visible del Instituto Madrileño de Investigación y Desarrollo Rural, Agrario y Alimentario (IMIDRA), dependiente de la Consejería de Medio Ambiente y Ordenación del Territorio (ELMUNDO.es 27.02.2012);*

*Un virtual desabastecimiento de vino en la Denominación de Origen Protegida Montilla-Moriles es **la espada de Damocles** que este año pende sobre las cabezas de los operadores al haber disminuido de forma notable la producción de uva y, al mismo tiempo, haberse incrementado los precios del vino (ABC.es Córdoba, 26.10.2012);*

*El capitán madridista tendrá hoy un duro examen. Jurgen Klopp, el dicharachero técnico del Borussia Dortmund, es rotundo. Reconoce con un escueto “sí” al cuestionarle si el **talón de Aquiles** del Real Madrid son los balones por alto y las acciones a balón parado (ABC.es Deporte, 24.10.2012);*

*A finales de los años 90, la llamada paradoja francesa abrió **la caja de Pandora**. Dos investigadores descubrieron que los franceses tenían una menor mortalidad cardiovascular, a pesar de su dieta alta en grasas, según parecía, a su consumo de vino (ELMUNDO.es Salud, 14.09.2012).*

У першому з наведених прикладів Мадридський інститут досліджень і розвитку сільських районів, сільського господарства і продовольства порівнюється з Ноевим ковчегом, де зібрані точні копії дерев та рослин, що у випадку будь-яких хвороб і пожеж або знищення їх шкідниками, будуть відновлені, щоб знову населити ліси Мадриду генетично ідентичними рослинами. В іншому прикладі іспанські винороби серйозно стурбовані тим, що значно скоротилося виробництво винограду, в той час як ціни вирости. Це питання залишається відкритим і висить над керівниками провінції як дамоклів меч. Слабкі сторони гри футбольного клубу Реал Мадрид метафорично порівнюються журналістом з ахіллесовою п'ятою. А вираз “відкрити скриньку Пандори” характеризує так званий французький парадокс: незважаючи на високий вміст жирів у харчуванні, французи мають низький рівень серцево-судинних хвороб, завдяки споживанню ними вина.

Особливістю функціонування прецедентних імен є те, що до них відносяться не тільки антропоніми з універсальною, але і з інтралінгвальною конотацією [17:16], вживання останніх є територіально обмеженим рамками національної культури:

*Mariano Rajoy se anunciaba en los carteles cuando aún no había tomado la alternativa en las elecciones que le llevaron a la Presidencia del Gobierno, como si fuera **Juan Belmonte**, al que llamaron **El Pasma de Triana**. Tenía gran entusiasmo por las catástrofes que nos asolaban,*

convencido de que acortaban la distancia que le separaba de La Moncloa. Su llegada supondría la recuperación de la confianza en nuestro país, bajaría la prima de riesgo, vendrían los inversores, cantarían los pajaritos y se disiparían las nubes (El País, 14.05.2012);

*No sólo pasará a la historia local como el peor alcalde de la democracia, sino por ser el **Boabdil** del siglo XXI: llorará como un cobarde por lo que no supo defender como alcalde de la ciudad (abc.es Sevilla, 15.10.2002).*

Ні в першому, ні в другому випадку журналісти не дають ніяких пояснювальних коментарів, оскільки в Іспанії будь-який читач знає, що в першому випадку мова йде про Хуана Бельмонте Гарсія, так званого Пасмо де Тріана, іспанського тореадора, найпопулярнішого в історії і, на думку багатьох, засновника сучасної кориди, який сприяв художній революції в мистецтві бою биків; а в другому – про мавританського царя Боабдила, останнього арабського правителя Гранаді, поразкою якого закінчилася Реконкіста в кінці п'ятнадцятого століття.

Наступною особливістю функціонування прецедентних імен в текстах газет є використання імен сучасників, широко відомих всій читацькій аудиторії, і які викликають певні асоціативні зв'язки в колективному когнітивному просторі, тобто є “соціумно-прецедентними” [15:96]. До числа okazionalnih (temporalnih) ПІ в першу чергу відносяться імена відомих політичних діячів різних країн. Найчастіше саме вони входять до словотворчої парадигми власних назв (антропонімів), значно розширюючи її потенціал.

Крім імен політиків, серед ПІ сучасників також зустрічаються імена громадських діячів, спортсменів, діячів культури і мистецтва, найбільш відомих осіб вищого світу.

Прикладом подібного використання імен сучасників в якості прецедентних імен, що актуалізують у носіїв іспанської мовної свідомості конотації, пов'язані з реальними прецедентними ситуаціями, можуть служити статті, присвячені новинам світського життя. Дані публікації завжди рясніють іменами відомих людей, часто вживаними конотативно.

За кожним з імен (чи йдеться про героя “одного скандалу” або історичну особистість) стоїть сукупність диференційних ознак або

характеристика, пов'язані з подіями їхнього життя (скандалами, казусними ситуаціями і тому подібним):

*Aunque no quiera pensar aún en ello, nuestro **Cristóbal Colón de las playas de Conil** ya se va haciendo la idea de prolongar su estancia en los cuarteles de invierno, como el resto del año, en el que vive de las comisiones de cualquier operación de compraventa. Ojalá esta amenaza no sea más que un mal sueño* (abc.es Sevilla, 28.08.2005).

Оволодіння смислами, які стоять за прецедентними іменами як одиницями мови і культури, має пряме відношення до рівня розуміння відповідного тексту публікації.

Імена реальних і віртуальних персонажів дійсності стають на сторінках газет символами-визначеннями різних явищ і подій життя суспільства в цілому або окремих його громадян, наприклад:

- Форми правління держави: *Wert es un **Pepito Grillo** con carácter. No crean. Porque en tan solo nueve meses en funciones se ha cepillado la paciencia de tres altos cargos que no le siguen – primero Xavier Gisbert, el director general de Cooperación Territorial; el de Política Universitaria, Federico Morán, y la secretaria general de Universidades, Amparo Camarero— aparte de un director de gabinete, Jorge Sainz, que ha pasado de ser su tenue sombra a sustituir a Camarero para andar más alejado de su intensidad sarcástica. Cuesta trabajar y dialogar con Wert, comentan* (El País, 21.10.2012);

- Явищ політичного і суспільного життя: *Los titulares de estos días hablan de la subida del desempleo a unas tasas descomunales: nos situamos en un 11,3por ciento de la población activa. Con esta guisa, aparecen en escena el señor Fidalgo, así como el señor Méndez, con la cantinela de siempre. El primero, dando por hecho que esto del crecimiento del paro era esperado y que él ya lo había previsto -con una leve sonrisa, ciertamente placentera-, y el otro **Cid Campeador** de los trabajadores, cargando las tintas contra los empresarios y dando por hecho que están despidiendo a gente aprovechando la coyuntura actual* (El Mundo, 28.05.2012);

*La campaña gallega arrancó casi clandestinamente, entre los ecos de la **Operación Pokémon** contra la corrupción lanzada por una juez de Lugo, que salpicó a los tres principales partidos (PP, PSdeG y BNG), aunque en mayor medida a los socialistas* (El País, 21.10.2012);

- Способу життя або дії: *Mientras, el presidente del Gobierno levita por dentro y se muestra **Tancredo** por fuera. El presidente del Gobierno es como esos maridos inmóviles, impenetrables, de culo berroqueño, que no mueven la ceja ni abren la boca mientras tú te exasperas* (El País, 06.09.2012);

- Стилю в одязі і моді: *Los tonos ocres fueron los elegidos por Carolina de Mónaco, que llegó a la ceremonia, sola, y con un vestido **Chanel**, con detalles dorados* (El mundo Sábado, 20.10.2012);

- Явищ життя культури і мистецтва, спорту: *Eterno **barón de Munchhausen** del cine soviético (1979), Yankovski actuó en más de 70 películas. Nacido en el seno de una familia de la nobleza polaca, la pose aristocrática le salía sola, sin sobreactuación. Apodado **el Alain Delon** del cine soviético, Yankovski se asomó al otro lado del Telón de Acero aupado por Andrei Tarkovski, que lo dirigió en *El espejo* y en *Nostalgia*, rodada en Italia. El mítico director supo aprovechar la maestría del actor para manejar los silencios ante la cámara para su cine simbólico y cadencioso* (ELMUNDO.es Opinión 29.05.2009).

Як видно з прикладів, прецедентні імена функціонують в комунікації не тільки в якості самостійних імен-символів, але і можуть входити до складу різних конструкцій-визначень. Вони оформлюються за допомогою моделі “іменник + прецедентне ім’я”:

*Las influencias de la música en el cerebro son conocidas desde hace tiempo y, con acierto, reciben el nombre de '**efecto Mozart**'* (elmundo.es Opinión 10.05.2009);

*Dos estudiantes españoles trabajan desde marzo en el desarrollo de uno de los proyectos más ambiciosos de la Agencia Espacial Europea (ESA, por sus siglas en inglés), **el sistema Galileo**, el denominado GPS europeo* (El mundo Sábado, 20.10.2012).

Іншою формулою “закодованого” прецедентного тексту, що має частотний узус в публікаціях іспанської преси, є формула “síndrome + власна назва” (*síndrome de **Peter Pan**, el síndrome de **Munchhausen*** та ін.) Подібні тексти пов’язані в основному з позначенням популярних медичних термінів для визначення своєрідних психологічних явищ:

*Lo que se conoce como **síndrome de Peter Pan** está cada vez más extendido en Occidente. Como el héroe de J. M. Barrie, los hombres y mujeres que lo sufren han idealizado la juventud y tienen problemas para afrontar los retos de la madurez, lo que les lleva a vestir y divertirse como*

adolescentes. Estos Peterpanes modernos rehúyen las responsabilidades, son altamente inseguros y no toleran las críticas (El País, 22.02.2009).

У наведеному прикладі йдеться про синдром Пітера Пена – широко популярний в останні роки термін, прийнятий для позначення своєрідного психологічного явища – ненормально тривалого хлоп'яцтва, невміння і небажання хлопчика подорослішати. Своєю появою термін зобов'язаний американському психологу Дену Кейлі, який видав нещодавно однойменну книгу. Синдром названий по імені Пітера Пена – героя казки англійського письменника Джеймса Баррі. “Законсервований” у своєму хлоп'яцтво, він понад усе цінує спонтанні радості життя і категорично опирається прийняттю на себе жодних обов'язків і зобов'язань.

У наступному прикладі пояснюється, що пацієнти із синдромом Мюнхгаузена симулюють хвороби, що дозволяє їм отримати увагу, турботу, симпатію і психологічну підтримку, потреба в яких у них фрустрована:

Un pediatra alertó hace nueve meses de que la madre, que no ha cooperado con los investigadores del caso, podría sufrir el síndrome de Munchhausen, que hace que quienes lo padecen causen enfermedades en otras personas para llamar la atención del personal médico y despertar simpatía ((ELMUNDO.es, 16.07.2009).

Інший приклад ілюструє синдром Діогена – поведінковий розлад, що в цілому вражає літніх людей, які живуть на самоті. Він характеризується загальною особистою та соціальною занедбаністю і добровільною ізоляцією в будинку і наповненні його великою кількістю сміття і побутових відходів:

No hay déspota que se precie y no padezca una versión propia del síndrome de Diógenes, la pasión desmedida por acumular trastos en palacio que hagan de espejito mágico de su grandeza (ELMUNDO.es, 31.10.2011).

Підводячи підсумок, слід сказати, що феномен прецедентних текстів (у широкому трактуванні даного терміну), йдучи корінням в когнітивну базу того чи іншого етносу, дозволяє окремим антропонімам віднайти багату смислову структуру і внаслідок цього постійно виступати “в якості характеризуючих словесних знаків при вторинній номінації” [20:63]. Таким чином, прецедентні імена

залучаються до процесу утворення як антропонімічної метафори, так і антропонімічної метонімії.

Висновки дослідження. Найбільш значущими для іспанської культури джерелами прецедентних феноменів (ПФ) є відомі реальні особистості, літературні тексти, номінації реалій прецедентного характеру, історичні ситуації і події. Основна спрямованість текстів преси на інформування та вплив на читача, а також вимушена економія мовних засобів, є причинами переважання на сторінках преси прецедентних імен реальних особистостей. Переважання антропонімів обумовлюється відкритістю даного класу. Цей клас характеризується нестабільністю свого складу. З одного боку, частина імен втрачає прецедентний статус і залишає цей клас, з іншого боку, він постійно поповнюється за рахунок імен з нових фільмів і художніх творів, в той час як класи міфонімів, бібліонімів, імен казкових персонажів являють собою закриті системи. Прецедентні імена є найекономнішим засобом створення “вертикального тексту” в тексті, а апеляція до реально існуючих і тих, що існували, осіб, – ефективним засобом впливу на читача.

Значимість або культурно-історична цінність прецедентних імен (антропонімів) відбивається у закріплених за ними в рамках певної лінгвокультури асоціаціях і ознаках. Актуалізація ознак реалізується в дискурсі за принципом імплікаційних зв'язків – вживання імені викликає у свідомості пов'язані з ним ознаки. Прецедентні імена виявляють в дискурсі характеризуючу функцію, в той час як ідеальним власним назвам властива функція репрезентації. Наявність у прецедентних імен і назв асоціативних ознак обумовлює їх характеризуючу функцію і їх використання як засобів вторинної номінації в газетному дискурсі.

Розглядаючи функції відомих власних назв в дискурсі, ми прийшли до висновку про те, що однією з їх основних функцій є оцінна. Оцінні ознаки прецедентних власних назв утворюють прагматичний компонент значення, який не входить до ядра лексичного значення, а належить до тих конотацій, які з певною ймовірністю пов'язуються зі словом як фонові додаткова інформація про денотат. Периферійність прагматичного компонента обумовлює їх використання в дискурсі в цілях непрямого, прихованого оцінного впливу.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Кройчик Л. Е.* Система журналистских жанров [Электронный ресурс] / Л. Е. Кройчик // Основы творческой деятельности журналиста / ред.-сост. С. Г. Корконосенко. – СПб. : Знание, СПБИНВЭСЭП, 2000. – Режим доступа : <http://evartist.narod.ru/text5/58.htm>.
2. *Караулов Ю. Н.* Русский язык и языковая личность / Юрий Николаевич Караулов. – М. : Изд-во ЛКИ, 2010. – 264 с.
3. *Брудный А. А.* Психологическая герменевтика / Арон Абрамович Брудный. – М. : Лабиринт, 2005. – 336 с.
4. *Слышкин Г. Г.* От текста к символу: лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе / Геннадий Геннадьевич Слышкин. – М. : Academia, 2000. – 128 с.
5. *Гудков Д. Б.* Прецедентное имя и проблемы прецедентности / Дмитрий Борисович Гудков. – М. : Изд-во Московск. ун-та, 1999. – 149 с.
6. *Захаренко И. В.* Прецедентное имя и прецедентное высказывание как символы прецедентных феноменов / [И. В. Захаренко, В. В. Красных, Д. Б. Гудков, Д. В. Багаева] // Язык, сознание, коммуникация. – М. : Филология, 1997. – Вып. 1. – С. 82–103.
7. *Гришаева Л. И.* Прецедентные феномены как культурные скрепы (к типологии прецедентных феноменов) / Людмила Ивановна Гришаева // Феномен прецедентности и преемственность культур. – Серия “Монографии”. – Воронеж : ВГУ, 2004. – Вып. 8. – С. 15–45.
8. *Гудков Д. Б.* Теория и практика межкультурной коммуникации / Дмитрий Борисович Гудков. – М. : ИТДГК “Гнозис”, 2003. – 288 с.
9. *Арутюнова Н. Д.* Дискурс / Нина Давидовна Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь. – 1990. – С. 136–137.
10. *Чернявская В. Е.* От анализа текста к анализу дискурса: немецкая школа дискурсивного анализа / Валерия Евгеньевна Чернявская // Филологические науки. – 2003. – Вып. 3. – С. 68–76.
11. *Карасик В. И.* Языковой круг: личность, концепты, дискурс : [монография] / Владимир Ильич Карасик. – [2-е изд.]. – М. : Гнозис, 2004. – 390 с.
12. *Красных В. В.* “Свой” среди “чужих”: миф или реальность? / Виктория Владимировна Красных. – М. : ИТДГК “Гнозис”, 2003. – 375 с.
13. *Кривенко Б. В.* Язык и массовая коммуникация / Б. В. Кривенко. – Воронеж : Изд-во Воронежск. гос. ун-та, 1993. – 137 с.
14. *Суперанская А. В.* Общая теория имени собственного / Александра Васильевна Суперанская. – [2-е изд.]. – М. : URSS, 2007. – 368 с.
15. *Красных В. В.* Этнопсихолингвистика и лингвокультурология : [курс лекций] / Виктория Владимировна Красных. – М. : ИТДГК “Гнозис”, 2002. – 284 с.
16. *Дымарский М. Я.* Прецедентность и художественность / М. Я. Дымарский // Феномен прецедентности и преемственности культур / [под общ. ред. : Л. И. Гришаевой, М. К. Поповой, В. Т. Титова]. – Воронеж : Воронежск. гос. ун-т, 2004. – С. 51–62.
17. *Отин Е. С.* Словарь коннотативных собственных имен / Евгений Степанович Отин. – Донецк : ООО “Юго-Восток, Лтд”, 2004. – 412 с.
18. *Верещагин Е. М.* Язык и культура / Евгений Михайлович Верещагин, Виталий Григорьевич Костомаров. – М. : Индрик, 2005. – 1308 с.
19. *Супрун А. Е.* Текстовые реминисценции как языковое явление / Адам Евгеньевич Супрун // Вопросы языкознания. – 1995. – № 6. – С. 17–29.
20. *Ермолович Д. И.* Имена собственные на стыке языков и культур / Дмитрий Иванович Ермолович. – М. : Р. Валент, 2001. – 200 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. *ELMUNDO.es* [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.elmundo.es/>.
2. *EL PAÍS* [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://elpais.com/>
3. *ABC.es* [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.abc.es/>.